Za ptáky kulturní krajiny centrálního Thajska

Jiří Foit, Ivana Křížanová

Thajsko leží v centru jihovýchodní Asie a je významné svou vysokou druhovou pestrostí i na místní poměry rozvinutým stupněm ochrany přírody. Některé zajímavé druhy zvířat je zde možné pozorovat nejen v národních parcích, ale i v kulturní zemědělské krajině. Thajsko se tradičně rozděluje na pět oblastí: severní, severovýchodní, centrální, východní a jižní. Toto členění neodpovídá sice administrativnímu rozdělení, ale všechny oblasti jsou charakteristické svým klimatem, přírodními podmínkami, historií a tradicemi.

Střední Thajsko se považuje za srdce země. Zahrnuje především centrální rovinu a náplavovou oblast kolem řeky Chao Phraya. Hornatá je pouze západní část při barmských hranicích. Centrální region sahá na jihu až na sever Malajského poloostrova do provincií Phetchaburi a Prachuap Khiri Khan. Klima této oblasti má výrazně monzunový charakter s ročním úhrnem srážek okolo 1 500 mm, jichž přes 80 % připadá na období deštů (květen až říjen, s vrcholem v září). Teploty jsou celoročně poměrně vyrovnané, průměrné denní teploty za jednotlivé měsíce se pohybují cca od 26 °C (prosinec) až po 31 °C (duben). Centrální region je nejhustěji zalidněnou částí Thajska, a tak se zde zachovalo jen málo rozsáhlých území s přirozenými ekosystémy. V této nejúrodnější části země se díky rozsáhlé síti zavlažovacích kanálů pěstuje především rýže setá *(Oryza sativa),* kromě ní ale také další užitkové rostliny jako palma olejná *(Eleais guineensis),* kaučukovník brazilský *(Hevea brasiliensis),* třtina cukrová *(Saccharrum officinarum)* a ananas *(Ananas comosus).* Upravenou zemědělskou krajinu často přerušují neprostupné sekundární porosty s křovitým až stromovým charakterem. Druhová bohatost ptactva této krajiny je sice nižší v porovnání s diverzitou původních lesů, avšak dobré pozorovací podmínky v otevřené krajině a často vysoké hustoty ptačích populací tento nedostatek vyvažují.

První setkání

Do Thajska jsme zavítali v červenci 2005 v období deštů. Kromě národních parků se zachovalými přírodními biotopy jsme navštívili i typickou kulturní krajinu ve středu země, kde na rozdíl od hornatých národních parků dosud vládlo slunečné počasí příznivé pro pozorování ptactva.

Za ptačí faunou zemědělské krajiny s převahou rýžových polí (viz obr.) jsme se vypravili do okolí města Pchachi asi 70 km severně od Bangkoku. Jednotlivá rýžová pole jsou od sebe oddělena hrázkami, na kterých roztroušeně rostou dřeviny. Méně časté jsou také zapojené křoviny a lesíky. Četné jsou zavlažovací kanály a mělké vodní plochy, často zarostlé lotosy indickými *(Nelumbo nucifera).* Významným biotopem pro ptactvo jsou také porosty vysoké mokřadní vegetace.

Delší zastávku jsme udělali poblíž města Thung Mamao v jižní části středního Thajska v provincii Prachuap Khiri Khan nedaleko mořského pobřeží. Krajinu zde tvoří především plantáže různých plodin (třtina cukrová, ananas atd.) a blahovičníky (*Eucalyptus* sp.), a také pastviny s častými křovinami a neprostupnými dřevinnými lady. Mnoho ptačích druhů jsme mohli pozorovat i na dalších místech centrálního Thajska, a to i v intravilánech měst.

Hned po příletu do Bangkoku nás přivítali staří známí holubi domácí *(Columba livia* f. *domestica)* a také vrabci polní *(Passer montanus),* kteří však působili nezvykle drobně. Kromě nich jsme hned v prvním městském parku narazili na mnoho dalších ptačích druhů, např. na hrdličku kropenatou *(Streptopelia chinensis)* a hrdličku jihoasijskou *(S. tranquebarica),* jejíž samice připomíná zbarvením naši hrdličku zahradní, ale samec má záda a křídla vínová (viz obr.). Více exoticky působil velice drobný holoubek vlnkovaný (*Geopelia striata,* viz obr.). Seznámili jsme se také se dvěma nejtypičtějšími ptáky celého Thajska, a to s majnou obecnou (*Acridotheres tristis,* viz obr.) a majnou velkou *(A. grandis)* z čel. špačkovitých *(Sturnidae),* které na rozdíl od hrdliček udržovaly zhruba pětimetrovou útěkovou vzdálenost. Přesto se tito ptáci nebojí při získávání potravy vstoupit do otevřených lidských obydlí. Největším ptákem, kterého jsme ve městech potkali, byla okolo půl metru dlouhá zcela černá vrána hrubozobá *(Corvus macrorhynchos).* Většinou jsme ji však zastihli jen, jak přelétá nad městem nebo sedí vysoko v korunách stromů. Druhově bohatší byly parky na okrajích menších měst, např. ve městě Prachuap Khiri Khan jsme mohli pozorovat celou řadu dalších ptáků. Z těch nápadnějších stojí za zmínku žluvy černošíjné *(Oriolus chinensis)* a drobní vousáci zvučnohlasí *(Megalaima haemacephala).* Toto město bylo při cestě na jih poslední, v němž jsme ještě zaznamenali již zmíněnou majnu velkou.

Thajci s oblibou chovají některé místní druhy ptáků v domácnostech, a to často v nepřiměřeně malých klíckách. Jde především o pěvce. Snad nejčastěji jsme se setkávali s chovem bulbulů červenouchých

Typická krajina centrálního Thajska s rýžovými políčky a roztroušenou dřevinnou vegetací
♦ *Holoubek vlnkovaný* (*Geopelia striata*) *patří s celkovou délkou jen 19–21 cm (včetně dlouhého ocasu) k drobným zástupcům měkkozobých*

Mladý jedinec vlhy malajské (Merops viridis), který dosud nemá vyvinuta prodloužená středová ocasní pera

Mandelík indický (Coracias benghalensis) je jedním z nejkrásnějších ptáků, které můžete pozorovat v zemědělské krajině centrálního Thajska

(*Pycnonotus jocosus*) z čel. bulbulovitých (*Pycnonotidae*) a šamů stračích (*Copsychus saularis*) z čel. drozdovitých (*Turdidae*). Šamové se přizpůsobili městskému prostředí i mimo klece. K dalším chovaným pěvcům patřil šama bělořitý (*C. malabaricus*) a bulbul korunkatý (*P. zeylanicus*). V klecích jsme vídali také hrdličky kropenaté a holoubky vlnkované.

Samec hrdličky jihoasijské (Streptopelia tranquebarica) se svým vínově červenohnědým zbarvením výrazně liší od šedohnědě zbarvené samice, dosti podobné naší hrdličce zahradní (S. decaocta)

Mezi rýžovými poli

Nezapomenutelným zážitkem pro nás asi bylo setkání s avifaunou rýžových polí v okolí města Pchachi. Nejvýraznějšími ptáky zde byly různé druhy volavek. Nejhojnější byly volavky rusohlavé (*Bulbucus ibis*), které se spolu s méně častými volavkami stříbřitými (*Egretta garzetta*) a velmi drobnými volavkami nádhernými (*Ardeola speciosa*, viz obr.) seskupovaly na vhodných místech ve vysokých počtech. Hejna těchto volavek jsme často pozorovali na polích, kde mnohdy bez ostychu doprovázely místní obyvatele obdělávající pole pomocí malých jednoosých traktorů a udržovaly si jen několikametrovou útěkovou vzdálenost. Velmi zajímavý byl také pohled na volavky rusohlavé sedící na hřbetech domácích buvolů. Z velkých druhů jsme několikrát zaznamenali i u nás žijící volavky červené (*Ardea purpurea*) a volavky bílé (*Egretta alba*). Zřídka jsme z husté mokřadní vegetace vyplašili i skrytě žijící volavky s převážně noční aktivitou jako bukáčky černé

Jedním z nejhojnějších ptáků celého Thajska je velice přizpůsobivá majna obecná (Acridotheres tristis). Tento drzý, ale ostražitý pták obývá celou řadu především otevřených biotopů včetně intravilánů měst, lesnatým oblastem se vyhýbá. Snímky J. Foita

(Ixobrychus flavicollis), drobné bukáčky žlutonohé (*I. sinensis,* viz obr. na 3. str. obálky) a bukáčky skořicové *(I. cinnamomeus).*

Drobné vodní plochy, zatopená rýžová pole a vodní kanály skýtaly útočiště kormoránům menším *(Phalacrocorax niger)* a jedinému, zato hojnému zástupci vrubozobých, kterého jsme zaznamenali, husičkám malým *(Dendrocygna javanica).* Za letu vydávají jakýsi zvonivý zvuk vznikající pomocí speciálně upravených letek. Další a zřejmě i poslední zástupce vrubozobých, jenž v této oblasti hnízdí, je kachnička obojková *(Nettapus coromandelianus).* Snad nejmohutnějším místním ptákem je čáp zejozob asijský *(Anastomus oscitans),* zdržující se ve velkých hejnech (výjimečně čítajících i přes 100 jedinců). Tato hejna mnohdy sedávala na stožárech vysokého napětí nebo kroužila vysoko nad zemí, jindy čápi sbírali potravu v rýžových polích.

V letním období je v Thajsku možné potkat jen překvapivě málo druhů bahňáků (v zimě zde přezimuje řada dalších severských druhů). Na zatopených rýžových polích jsme se setkávali s velmi rozšířenými pisilami čáponohými *(Himantopus himantopus),* které se na vhodných místech shlukovaly ve větších počtech. Na vlhkých místech bylo možné pozorovat páry poměrně robustní čejky černoprsé *(Vanellus indicus),* které při vyrušení vydávaly velmi hlasitý poplašný křik. Tato čejka zaujme v letu svými akrobatickými prvky podobně jako naše čejka chocholatá *(V. vanellus).* Několikrát jsme se setkali s půvabnými, skrytě žijícími slučicemi pestrými (*Rostratula benghalensis,* viz obr.). Tito ptáci jsou zajímaví především tím, že rodiče mají obrácenou úlohu. Převážně hnědě zbarvení samci sedí na vejcích a vodí mláďata, kdežto pestřeji zbarvené samice se shromažďují na tokaništích, kde bojují o přízeň samečků. Několikrát jsme vyplašili na zemi sedící ouhorlíky indomalajské *(Glareola maldivarum),* kteří po krátkém rychlém letu opět usedali na zem.

Dalšími zajímavými zástupci ptačí říše, kteří se schovávali v husté mokřadní vegetaci obklopující zavlažovací kanály a jiné vodní plochy, byli někteří krátkokřídlí. Nejběžněji jsme vídali chřástaly běloprsé *(Amaurornis phoenicurus),* méně hojně se vyskytovaly také „naše" slípky zelenonohé *(Gallinula chloropus)* a podstatně robustnější slípky modré *(Porphyrio porphyrio),* které přes svou hmotnost mnohdy vysedávaly vysoko na mokřadní bylinné vegetaci.

Na stromech a keřích jednotlivě rostoucích na hrázkách mezi rýžovými poli čekali na svou kořist někteří především hmyzožraví ptáci jako mandelíci indičtí (*Coracias benghalensis,* viz obr.), ledňáčci hnědohlaví *(Halcyon smyrnensis),* kovově modročerní drongové černí *(Dicrurus macrocercus)* s dlouhými vidlicovitými ocasy a ve svém vybarvení velmi variabilní ťuhýci královští *(Lanius schach).* Jak na stromech, tak především na drátech odpočívaly po svých akrobatických výkonech při lovu létajícího hmyzu vlhy proměnlivé *(Merops orientalis),* vlhy modroocasé *(M. philippinus)* a podivní pěvci s nápadně srpovitými křídly lasoleti šedohlaví *(Artamus fuscus).*

Kupodivu jsme neviděli téměř žádné dravce, občas nevysoko nad krajinou přeletěl pouze luněc šedý *(Elanus caeruleus),* který zdálky svými pohyby, tvarem křídel i zbarvením připomíná spíše racka.

Drobná, ale nápadná volavka nádherná** (Ardeola speciosa) **je dosud hojným druhem rýžových polí. V zimním období má nevýrazné hnědobílé opeření

Samice slučice pestré** (Rostratula benghalensis) **je výrazněji zbarvená než samec, který sedí na vejcích a vodí mláďata. Všechny orig. I. Křížanové

V krajině plantáží, pastvin a křovin

Některé jiné druhy ptáků jsme potkali u města Thung Mamao na severu Malajského poloostrova v sušší krajině s četnými porosty dřevin. Z vlh zde byly nejhojnější vlhy malajské (*M. viridis,* viz obr.), které se severněji nevyskytují. Často jsme je vídali posedávat na přesličnících (*Casuarina* sp.) přímo u mořského pobřeží. Na otevřených vlhkých místech (často na pastvinách) bylo i zde možné potkat čejky černoprsé. V rozvolněných vzrostlých porostech dřevin jsme pozorovali jednoho z nejpodivnějších ptáků celého Thajska — dronga vlajkového *(Dicrurus paradiseus)* se dvěma silně prodlouženými vlajkovitými ocasními péry.

Z drobných pěvců obývajících tuto krajinu stojí za zmínku např. květozob červenohřbetý *(Dicaeum cruentatum).* Tento jen asi 9 cm velký ptáček neuvěřitelně energicky poskakuje a poletuje kolem korun stromů a obírá z jejich listí drobné členovce; nelze ho téměř pozorovat v klidu. Dalším běžným drobným pěvcem byla v korunách stromů se zdržující jora černokřídlá *(Aegithina tiphia),* kterou jsme několikrát spatřili při sbírání různých drobných plodů a bobulí. Podle literatury je však její hlavní potravou hmyz. Ze semenožravých pěvců bychom rádi uvedli vrabce žlutobřichého *(Passer flaveolus)* a žlutohnědě zbarveného snovače asijského *(Ploceus philippinus),* který svá hnízda s trubkovitě se rozšiřujícím vstupním tunelem směřujícím k zemi buduje na stromech v nepočetných koloniích. Jen několik desítek kilometrů severněji lze spatřit další podobný druh, snovače dlaskozobého *(P. hypoxanthus),* jehož hnízda však mají jednoduchý vstupní otvor na boku.

Závěrem

Během výletů za ptáky jsme v zemědělské krajině viděli i mnoho jiných živočichů — především plazů a obojživelníků. Kromě různých druhů scinků, agam a ještěrek jsme se setkali i se dvěma smrtelně jedovatými hady, a to s kobrou monoklovou (*Naja kaouthia*) a s ploskolebcem plantážním *(Calloselasma rhodostoma).* Zatímco kobra monoklová nebyla agresivní a snažila se před námi okamžitě skrýt, ploskolebec plantážní naopak okamžitě zaujal obrannou pozici a důsledně útočil na vše, co se k němu přiblížilo.

Uvedený výčet ptačích druhů je samozřejmě jen zlomkem všech žijících v této oblasti. Při cestách do exotických zemí mají člověku, který se zajímá o ptáky a jiné živočichy, co nabídnout nejen dochované přírodní ekosystémy v národních parcích, ale i běžná extenzivně obdělávaná kulturní krajina. Ta je rovněž plná zajímavých živočichů, kteří se dokázali přizpůsobit jejímu prostředí. Druhové bohatství přírodních ekosystémů bude vždy větší, avšak pozorování živočichů např. v tropickém deštném lese je velice složité a během několika dní jich stěží uvidíte tolik jako v otevřené zemědělské krajině.